

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

שח

שמות כא משפטים

אונקלוס

כד עֵינַ תַּחַת עֵינַ שֵׁן תַּחַת שֵׁן יַד תַּחַת יַד
 רָגַל תַּחַת רָגַל: כה כֹּוֹיָה תַּחַת כֹּוֹיָה פָּצַע
 תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה: ס
 כו וְכִי־יִכֶּה אִישׁ אֶת־עֵינַ עֵבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵינַ
 אִמְתּוֹ וְשַׁחְתָּהּ לְחַפְּשֵׁי יִשְׂרָאֵל תַּחַת עֵינּוֹ:
 כז וְאִם־שֵׁן עֵבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אִמְתּוֹ יִפִּיל לְחַפְּשֵׁי
 יִשְׂרָאֵל תַּחַת שֵׁנוֹ: פ כח וְכִי־יִגַּח שׂוֹר
 אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְמַת סָקוֹל יִסְקַל
 הַשׂוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשׂוֹר
 נָקִי: כט וְאִם שׂוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֵשִׁם
 וְהוּעַד בְּבַעַלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׂוֹר יִסְקַל

כד עֵינַ תַּחַת עֵינַ שֵׁן תַּחַת שֵׁן יַד תַּחַת יַד
 יָדָא חַלְף יָדָא רָגְלָא חַלְף רָגְלָא:
 כה כֹּוֹיָה תַּחַת כֹּוֹיָה פָּדַעָא חַלְף
 פָּדַעָא מִשְׁקוּפֵי חַלְף מִשְׁקוּפֵי:
 כו וְאִרֵי יִמְחֵי גְבַר יַת עֵינַ דְעַבְדָּה
 אוֹ יַת עֵינַ דְאִמְתָּה וִיחַבְלָנָה לְבַר
 חוּרִין יִפְטַרְנָה חַלְף עֵינָה: כז וְאִם
 שֵׁנָא דְעַבְדָּה אוֹ שֵׁנָא דְאִמְתָּה
 יִפִּיל לְבַר חוּרִין יִפְטַרְנָה חַלְף
 שֵׁנָה: כח וְאִרֵי יִגַּח תּוֹר (נִיָּא תּוֹרָא)
 יַת גְּבַרָא אוֹ יַת אִתְתָּא וְיָמוּת
 אִתְרַגְּמָא יִתְרַגַּם תּוֹרָא וְלֹא
 יִתְאָכַל יַת בְּשָׂרָה וְיִמְרָה דְתּוֹרָא
 יְהִי זַכָּאָה: כט וְאִם תּוֹר נִגַּח הוּא
 מֵאִתְמַלֵּי וּמִדְקָמוּהֵי וְאִתְסַהַד
 בְּמִרְה וְלֹא נִטְרָה וְיִקְטַל גְּבַר אוֹ
 אִתְתָּא תּוֹרָא יִתְרַגַּם וְאִף מְרָה

רש"י

אינו יוצא צֵן ועין, כמו שאמרנו אלל לא תִּלָּא פְּלִאָת
 הַעֲבָדִים" (פסוק ז): תַּחַת עֵינּוֹ. וכן צעשרים וארבעה ראשי
 אצביים"ע, ארבעות הידים והרגלים, ושתי אזנים, והחוטם,
 וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועיני, ששם
 נאמר עין ולא נאמר שן, הייתי אומר מה עין שנצרה עמו
 אף כל שנצרה עמו, והרי שן לא נצרה עמו, ואם נאמר שן
 ולא נאמר עין, הייתי אומר אפילו שן תינוק שיש לה תליפין,
 לכך נאמר עין (מכילתא מס' דנויקין ט): **וכי יגח שור. אחד**
שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף"א, אלא שדיצר הכתוב בהווה
(בבא קמא נד: מכילתא מס' דנויקין י): וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ.
 ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהוא נבלה
 ונבלה אסורה באכילה, אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את
 בשרו, שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה. בהנאה
 מנין, תלמוד לומר ובעל השור נקי, כאדם האומר לחבירו יאל
 פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום, זהו מדרשו
 (בבא קמא מא:). ופשוטו כמשמעו, לפי שנאמר צמועד וגם בעליו
 יומת, הוצרך לומר צחם ובעל השור נקי: (כט) מתמודל
 שששום. הרי שלש נגיחות"ב (בבא קמא נג: מכילתא מס' דנויקין י):
 והוועד בבעליו. לשון התראה צעדים, כמו הַעַד הַעַד בְּנוֹ
 הַאֵשׁ (בראשית מג ג): וְהַמִּית אִישׁ וְגוֹ'. לפי שנאמר פי יגח
 אין לי אלא שהמיתו צנגיתה, המיתו צנשיכה דחיפה וצעיטה

(כד) עֵינַ תַּחַת עֵינַ. סימא עין חבירו, נותן לו דמי עינו
 כמה שפחתו דמיו למכור בשוק, וכן כולם, ולא נטילת אבר
 ממש, כמו שדרשו רבותינו צפרק החובל (בבא קמא פד:).
 (כה) כוֹיָה תַּחַת כוֹיָה. מְכוּת אֵשׁ (ויקרא יג כד). ועד עכשיו
 דָּפַר צהבלה שיש בה פחת דמים, ועכשיו צשאין בה פחת
 דמים אלא נער, כגון כוואו צשפוד על צפרניו, אומדים כמה
 אדם כיוצא בזה רוצה לטול להיות מנטער כך (בבא קמא פד:
 מכילתא מס' דנויקין ט): פָּצַע. היא מכה המוציאה דם, שפצע את
 בשרו נַקְדוּק"א צלע"ז. הכל לפי מה שהוא, אם יש בו פחת
 דמים, נותן נוק, ואם נפל למשכב, נותן שבת ורפוי וצושת
 ולער. ומקרא זה יתר הוא, וצהחובל (בבא קמא פד: פה). דרשוהו
 רבותינו לחייב על הצער אפילו צמקום נוק, שאף על פי
 שנותן לו דמי ידו, אין פוטרין אותו מן הצער לומר הואיל
 וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש
 לו לחתכה צסם שאינו מנטער כל כך, וזה חתכה צצרול
 ולער: חבורה. היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא
 שמאדים הצער כנגדו. ולשון חבורה ט"א צלע"ז, כמו וְנָמַר
 חַבְרָתָיו (ירמיה יג ג). ותרגמו מִשְׁקוּפֵי, לשון חבטה
 בְּטוֹדוּק"א צלע"ז, וכן שְׁדָפוֹת קָדִים (בראשית מא ג) שְׁקִיפֵן
 קָדוּם, חבטות צרות, וכן על הַמְשָׁקוֹף (לעיל יז ז) על שם
 שהדלת נוקש עליו: (כו) אֶת עֵינַ עֵבְדּוֹ. כנעני. אצל עברי

שפתי חכמים הקצר

(גו"א). פא. ויליף 'שור' 'שור' משבת, כמו שפירש רש"י לקמן (פסוק
 לג) (רא"ם). פב. 'תמודל' חד, 'שלוש' תרי, ונגיחה שנגח היום זה
 השלישית (מנח"י). ובלאומר שאז נעשה מועד, ובנגיחה רביעית שיגח
 לאחר מכן יהיה חייב (נח"י).

עח. דיליף עבד עברי מאמה, מהקישא ד'העברי או העבריה' (דברים טו
 יב) (רא"ם). עט. דיליף בבנין אב משן ועין, שהן מומין קבועים, וראשי
 אברים, ובגלוי, ובמתכוון וכו' (רא"ם). פ. דקשה לרש"י הלא הוה שני
 כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין, ותירץ דתרויהו צריכי, ולכן מלמדין

וְגַם-בְּעֲלֵיו יוֹמַת: ל אִם-כָּפַר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן
 פְּדִיָן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר-יוֹשֵׁת עָלָיו: לא אוֹ-בֵן
 יָגַח אוֹ-בֵת יָגַח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לָּו:
 לב אִם-עֶבֶד יָגַח הַשּׂוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף |
 שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לְאֲדֹנָיו וְהַשּׂוֹר יִפְקָד: ס
 לג וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי-יִכְרֶה אִישׁ בַּר
 וְלֹא יִכְסֶנּוּ וְנִפְלְ-שָׂמָה שׂוֹר אוֹ חֲמוֹר:
 לד בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֵם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו
 וְהֵמֶת יִהְיֶה-לָּו: ס לה וְכִי-יִגַּף שׂוֹר-אִישׁ אֶת-שׂוֹר רֵעֵהוּ וּמַת

יתקטל: ל אם ממון ישוון עלוהי
 ויתן פרקן נפשה ככל דישוון
 עלוהי: לא או לבר ישראל יגח
 תורא או לבת ישראל יגח כדינא
 הדין יתעבד לה: לב אם לעבדא
 יגח תורא או [ל]אמתא כספא
 תלתין סלעין יתן לרבונה ותורא
 יתרגם: לג וארי יפתח גבר או
 ארי יכרה גבר גב ולא יכסינה
 ויפל תמן תורא או חמרא:
 לד מרה דגבא ישלם כספא יתיב
 למרוהי ומיתא יהי דילה: לה וארי
 יגף תור דגבר ית תורא דחברה

רש"י

הכרייה לא כל שכן, אלא להציא כורה אחר כורה שהוא מייצג
 (בבא קמא נה.) : וְלֹא יִכְסֶנּוּ. הא אם כסו פטורייט (שם נה:).
 ובחופר ברשות הרבים דבר הכתוב: שור או חמור. הוא
 הדין לכל צהמה וסיה, שכל מקום שנאמר שור וחמור אנו
 למדין אותו שור שור משבת, שנאמר (להלן עג יג) לְמַעַן יָנוּחַ
 שׂוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ, מה להלן כל צהמה וסיה כשור, שהרי נאמר
 צמקום אחר (דברים ה יד) וְכָל צִמְקֹמְךָ, אף כאן כל צהמה וסיה
 כשור (בבא קמא נד:). ולא נאמר שור וחמור צמ, אלא שור ולא
 אדס צמור ולא כלים צמ (שם נג:). (לד) בַּעַל הַבּוֹר. בעל
 המקלה צמ, אף על פי שאין הצור שלה, שעשאו ברשות הרבים,
 עשאו הכתוב בעליו להחטיב צמקו (בבא קמא נט:). כֶּסֶף
 יָשִׁיב לְבַעֲלָיו. ישע לרבות שוה כסף, ואפילו סובין צמ (בבא
 קמא י:). וְהֵמֶת יִהְיֶה לָּו. לניקוי. שמין את הנבילה ונוטלה
 צדמים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נקו (בבא קמא י: מכלתא
 מס' דמיקון יב:). (לה) וְכִי יִגַּף. ידחוף. צין צקרניו צין צגופו
 נגיפה אלא לשון מכה (מכלתא מס' דמיקון יג:). שׂוֹר אִישׁ. שור

מנין, תלמוד לומר והמית צמ (מכלתא דרשב"י כא): וגם בעליו
 יומת. צדי שמים. יכול צדי אדס צמ, תלמוד לומר מות יומת
 הנפקה ל צמ הוא (בבבא נה כא), על רציחתו אמה הורגו ואי אמה
 הורגו על רציחת שורו (סנהדרין טו:). (ל) אִם כּוֹפֵר יוֹשֵׁת
 עָלָיו. 'אם' זה, אינו תלוי, והרי הוא כמו אם כסף פלוה
 (להלן נג נד), לשון 'אשר', זה משפטו, שישימו עליו צית דין
 כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי נזק, דברי רבי ישמעאל.
 רבי עקיבא אומר דמי מוזק (בבא קמא כו. מכלתא מס' דמיקון י:).
 (לא) או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה. לפי
 שנאמר והמית איש או אשה, יכול אינו חייב אלא על הגדולים,
 תלמוד לומר או בן יגח וגו', לחייב על הקטנים כגדולים צמ
 (מכלתא מס' דמיקון יא:). (לב) אִם עֶבֶד או אִמָּה. כנעניים צמ
 (מכלתא מס' דמיקון יב:). שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן. גזירת הכתוב
 הוא, צין שהוא שוה אלף וזו צין שאינו שוה אלא דינר צמ.
 והשקל משקלו ארבעה והוצים, שהם חצי אוקיא למשקל הישר
 של קלוני צמ: (לג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר. שהיה מכוסה
 וגלהו: או כי יכרה. למה נאמר, אם על הפתיחה חייב על

שפתי חכמים הקצר

כדלעיל (פסוק כח), דהתם אכן שכיח יותר ששור יזיק, אבל הכא יותר גבי
 בור שכיח יותר שבהמה דקה תפול לתוכו (דב"ט). צב. גזירת הכתוב
 דעל אדם פטור בבור, אפילו בלילה וסומא דלא יכלו להסתכל בהילוכם
 (רא"ם). וְלֹא נָקַט אִיפְכָא 'חמור' ולא אדם, כי אז לא יתמעטו עבד
 ושפחה, לפי שדומים לחמור (ראה ב"ק מט.) (מנצ"י). צג. אפילו נפל חמור
 וכליו, חייב על החמור ופטור על הכלים (ב"ק נב.) (רא"ם). צד. כְּלוֹמֵר,
 לאו דווקא בור, אלא אפילו כל היזק, ומפני שהבור תקלה ברשות הרבים
 לעוברי דרכים, כינה התקלה בשם בור (קצו"מ). צה. והא דכתיב (להלן
 כב ד) מיטב שדהו וכתב רש"י שהניקין משלמים מן העידית דהיינו מן
 המובחר שבקרקעותיו, תירץ רב הונא בריה דרב יהושע בגמרא בבא
 קמא (י:). דזהו רק כשכא לגבות קרקע, אבל מטלטלי כל מילי מיטב
 הוא, דאי לא מזדבן הכא, מזדבן הכא (גוי"א). צו. ואין לפרש 'למזיק',
 שמאחר ואמר שמשלם את הנזק, למה לי זיהמת יהיה לוי, פשיטא
 שמכיון ששילם תהיה הנבילה שלו (רא"ם).

פג. אב"ל בלא זה תהיה תיבת 'זיהמת' מיותרת, דהא כתיב לעיל (פסוק
 כח) 'וכי יגח וגו' ומת' (רא"ם). פד. ומה שכתוב 'אם כופר יושנת עליו'
 היינו שיכול לפדות עצמו בממון (סנהדרין טו:), אבל אם אין לו ממון
 לפדות עצמו יומת (גוי"א). פה. ואם תאמר, אם כן 'איש או אשה' למה
 לי, ויש לומר דאיצטריך לחייב על הגדולים, דאין עונשין מן הדין
 (רא"ם). פו. מודמשלם שלשים שקלים ולא כופר, על כרחך לא בעבד
 עברי איירי (רא"ם). פז. וְלֹא תִמָּא דַּרְק בְּשׂוּה יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים מִשְׁלֵם
 שלשים, אבל בשוה פחות לא, דלא יהא הניזק נשכר סתם, לכן פירש
 דכן הוא גזירת הכתוב (גוי"א). פח. שאם אחד חפר תשעה טפחים
 והשני השלימו עד עשרה שהוא ראוי להמית, האחרון חייב אף על
 הנזקים, והראשון פטור אף על הנזקים, שהרי על המיתה פשיטא דפטור
 (רא"ם). פט. דְלֹא תִמָּא דְלֹא סָגִי בְּכִסּוּי עַד שִׁימְלֵאנָה עֶפֶר (רא"ם).
 צ. אב"ל החופר בתוך רשותו פטור, שיכול לומר לניזק 'תורך ברשותי
 מאי בעי' (רא"ם). צא. וְלֹא שִׁיךְ לִפְרֹשׁ כֹּאן 'דיבר הכתוב בהווה'

שי

שמות כב משפטים

אונקלוס

וּמְכָרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפוֹ וְגַם
 אֶת־הַמֵּת יַחְצוּן: לו או נודע פִּי שׁוֹר נִגַח
 הוּא מִתְמוֹל שְׁלֹשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעַלְיוֹ שְׁלֹם
 יִשְׁלֹם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ: ס
 לו כִּי יִגְנַב־אִישׁ שׁוֹר או־שֶׁה וַיִּטְבְּחוּ אוֹ מְכָרוּ
 חֲמִשָּׁה בָקָר יִשְׁלֹם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן
 תַּחַת הַשֶּׁה: כב א אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמְצָא
 הַגֵּנֵב וְהִכָּה וּמַת אֵין לֹ דָמִים: ב אִם־זֶרְחָה הַשֶּׁשֶׁשׁ עַלְיוֹ דָּמִים לֹ

וימות ויזבנון ית תורא תיא
 ויפלגון ית כספה ואף ית דמי
 מיתא ופלגון: לו או אתידע ארי
 תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי
 ולא נטררה מרה שלמא ישלם
 תורא חלף תורא ומיתא יהי
 דילה: לו ארי יגנב גבר תור או
 אמר ויפסנה או יזבנה חמשא
 תורין ישלם חלף תורא וארבע
 ענא חלף אמרא: א אם
 במחתרתא ישתכח גנבא ויתמחי
 וימות לית לה דם: ב אם עינא

רשי

של איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר, שור שזה מאתים שהמית שור שזה מאתים, בין שהנצילה שזה הרצה בין שהיא שזה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת, נמלא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה. למדנו שהתם משלם חצי נזק, שכן השוין אמה למד לשאינן שוין כי דין הפס לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף צשאינן שוין צדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב וחאו את שניהם, אם אמרת כן, פעמים שהמוזיק משתכר הרצה כשהנצילה שזה לימכר לנכרים הרצה יותר מדמי שור המוזיק, ואי אפשר שיאמר הכתוב שיהא המוזיק נשכר, או פעמים שהניזוק נוטל הרצה יותר מדמי נזק שלם, שחצי דמי שור המוזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזוק, ואם אמרת כן הרי תס חמור ממועד, על כרחך לא דבר הכתוב אלא צשוין ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמוד לשאינן שוין, שהמשלם חצי נזקו שמיין לו את הנצלה, ומה שפחתו דמיו צשציל המיתה נוטל חצי הפחת והולך (בבא קמא ג. מילתא ס). ולמה אמר הכתוב צלשון הזה ולא אמר 'שלם חציו', ללמד שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת, אין הניזוק נוטל אלא הנצלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד, או שור שזה מנה שנגח שור שזה חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (סס טו): (לו) או נודע. או לא היה חסביט, אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום, הרי שלם

נגיחות (בבא קמא ג.): שלם ישלם שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזק, ועליו ישלם המוזיק עד שיסתלם ניזק כל נזקו (בבא קמא י): (לו) חמשה בקר וגו'. אמר רבן יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודן של צריות, שור שהולך צרגליו ולא נחצוה צו הגנז לנושאו על כתפו, משלם חמשה, שה שנושאו על כתפו, משלם ארבעה הוהיל ונחצוה צו. אמר רבי מאיר, צא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שצטלו ממלאכתו, משלם חמשה, שה שלא צטלו ממלאכתו, ארבעה (מילתא מס' דמיוקין י): תחת השור תחת הששה. שאלו הכתובים, לומר שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה ניהגת אלא צשור ושה צלצדקי (בבא קמא סו): כב (ה) אם במחתרת. כשהיה חותר את הצית: אין לו דמים. אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה, אם צא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך צא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו צפניו ושותק, לפיכך על מנת כן צא, שאם יעמוד צעל הממון כנגדו יהרגנו (יומא סה): (ב) אם זרחה השמש עליו. אין זה אלא כמין משלב, אם צרוך לך הדצרי שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום צעולם, כך פשוט לך שאינו צא להרוג אפילו יעמוד צעל הממון כנגדו, כגון אב הסותר לגנוב ממון הצן, צידוע שרצמי האצ על הצן ואינו צא על עסקי נפשותי (פנהדרין עב. מילתא מס' דמיוקין ג י): דמים לו. קפי הוא חשוב, ורציחה היא אם יהרגנו צעל הצית:

שפתי חכמים הקצר

שה' דרישא ו'שור' דסיפא למה לי (רא"ם). קב. ולא תאמר ילפינן 'שור' 'שור' משבת (ראה רש"י פסוק לג) והכל בכלל (רא"ם). א. פירוש בעת החפירה (רא"ם). ב. דאם כפשוטו קשה, וכי עליו בלבד זרחה (דב"ט). ג. לא ברור ממש, אלא אם כן היא הסברא שלא יהרגנו הגנב, וכגון אב על הבן. אבל באם הסברא מוכחת שכודאי להרוג בא, אזי השכם והרוג אותו (רא"ם). ד. ואם ידוע בכיורו שהאב בא על הבן להרוג, אזי יקדים ויהרוג אותו. וכן אם ידוע בכיורו שהבן בא על האב ושלוש עמו ולא בא להרוג, אסור להרוג (גרי"א).

צו. ולא תפרש כי יגח שור את האיש, דהא כתיב אחריו 'את שור רעהו' (רא"ם). צח. פירוש, מן המעולה שבנכסיו (ב"ק טו): (אמ"ש). צט. כי בכל מקום בא מלת 'או' להשוות הדברים יחד שיהיו שוים, וכאן כיון שאין הדינים שוים היה לו לומר 'אם'. לכן פירש ד'או' לא קאי על הדין, אלא על השור, וכזה הם שוים דיכול השור להיות מועד כמו תם (גרי"א). ק. וכן הוא פירוש הכתוב 'שלם ישלם שור תחת השור עם המת שיהיה לו' (אמ"ש עפ"י רמב"ן). קא. דלא היה לו לכתוב אלא 'כי יגנוב איש שור וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחת הששה',

נאומו של רבינו זצ"ל בכנסיה הגדולה השניה של אגו"י

(אלול תרפ"ט)

בהתאסף הכנסיה הגדולה הראשונה נוצר ונולד הרעיון הנשגב של לימוד "הדף היומי", זו היתה ההחלטה הכי-פעילה והכי-חשובה של הכנסיה הלזו.

במפעל זה התייצבנו ונגדלנו תחת דגלה של תורתנו הקדושה. אלפיים מאתיים ארבעים ושלוש יום עברו וחלפו מעת הכנסיה הראשונה, ובהם נלמדו בציבור אלפיים מאתיים ארבעים ושלוש דפי גמרא. הדף היומי הינו הגרעין היסודי של אגודת ישראל, אין דבר או רעיון בעולם שיהיה מסוגל ומוכשר יותר לאחד ולקשר את עם ישראל ולהבריחו מקצה אל הקצה כמו לימוד התורה. כמו שאמרו חז"ל על הכתוב במתן תורה (שמות י"ט, ב) ויחן שם ישראל כנגד ההר. כאיש אחד ובלב אחד (מכילתא יתרו א).

הגמרא מוסרת לנו (סנהדרין ל"ח:): כי בשעה שיצר הקב"ה את אדם הראשון מן האדמה, צבר עפרו מכל העולם ויברא את ראשו - מארץ ישראל. גופו - מבבל ושאר אבריו - משאר הארצות. הקב"ה לא רצה ליצור את האדם הראשון מארץ אחת, כי יצירה כזו היתה יכולה להשפיע לרעה על השתלשלות הדורות העתידיים לבוא ועל התפתחותם ואחדותם. דומה ליצירה זו נוצרה התורה שבעל-פה: ראשה - המשנה מארץ ישראל; גופה - הגמרא מבבל, ושאר אבריה - רש"י והרמב"ם, בעלי התוספות, המהרש"א, והמהרש"ל והמהר"ם משאר הארצות.

יצירה חיה כעין זו נוצרה עכשיו ע"י אגודת ישראל, הסתדרות עולמית זו הקימה שוב לתחיה את היהדות החרדית מכל ארבע כנפות הארץ. אכן היסוד העיקרי. הבסיס היחידי והמטרה הראשית אחת היא - חיזוק התורה והרמת קרן הדת.

כאן באו ונתאספו גדולי התורה הכי מצויינים של דורנו אנו, לא חסו על ממונם, זמנם, יגיעם ואף גם לא על ביטול תורתם, זקנים וישישים, חלשים ורפי-אונים, נסעו ונעו הנה ממש במסירות גופם ונפשם, אך ורק בשאיפתם ומשאת נפשם להושיט יד עזרתם לעזרת ה' בגבורים, נלכה נא גם אנחנו בדרכיהם, ונדע נא לכל הפחות להעריך כראוי את קרבנותיהם, ומהם נלמדה גם אנו לעשות כמותם.

ברם, מבימה גבוהה זו אנו קובלים על אותו חלק של גדולי התורה אשר נשאר עדיין מבחוץ למחנה החרדים הדוגלים בשם ה' צבקות, אשר אינם מתייגעים יחד עם גדוליהם וחבריהם להציל את מה שיש להציל מזוטו של המבול הנורא האומר להציף את העולם ומלואו, והם מסתפקים בזה שהם נועלים את עצמם בתיבתם המצומצמת ואומרים שלום עלי נפשי. מתבודדים בתוך ד' אמות של הלכתא גרידא, מבלי הבט ימין ושמאל, וחושבים

נאומים הקשורים לענין ה"דף היומי"

יצירתו של אדם הראשון והרעיון של דף היומי

בשעת כינוסה של הכנסיה הגדולה הראשונה בווינה, בחודש אלול תרפ"ג, נולד ובא לעולם המפעל הכביר של "דף היומי". זו היתה המתנה הנעלה והנשגבה ביותר, אשר הכנסיה הגדולה העניקה לכלל ישראל, וזו היא מתנה לדורות, עד ביאת הגואל.

עם הבאת הצעתי בפני הכנסיה הגדולה להכריז על לימוד שיעור יומי בצוותא, הסברתי זאת, שאין סמל יותר נאות ויותר הולם להתלכדותם של כל העדות והשבטים כעם אחד בלב אחד מאשר הנהגת השיעור היומי הכל-עולמי של דף גמרא.

איתא בגמרא (סנהדרין ל"ח:): כשנברא אדם הראשון, רצה הקב"ה לאסוף את אבריו מכל העולם, שלא יאמרו "זה כולו שלנו". נטל הקב"ה את ראשו מארץ-ישראל, את גופו מבבל, ושאר האברים - משאר הארצות.

משל זה אפשר גם להמשיל על הרכבה של התורה שבעל-פה. הראש - שזה היסוד והיא "המשנה" - בא מארץ-ישראל. הגוף - וזה הגמרא על כל המסכתות והשקלות-וטירות - באה מבבל. שאר האברים - והם הפירושים על הש"ס - נאספו מכל יתר הארצות, רש"י - חי באשכנז ובצרפת, בעלי התוספות - בצרפת, הרמב"ם - בספרד, הר"ף - באפריקה, המהרש"א והמהר"ם - בפולין, וכך עד לאחרוני המפרשים שהם מכל העולם.

* * *

התורה נצחית היא. התורה מאחדת ומלכדת את כלל ישראל בהיקף ובעומק, במקום ובזמן, בעבר ובהווה ובעתיד.

"בשלושה דברים ניתנה תורה: באש, במים ובמדבר" (במדב"ר א, ז). יש להסביר את המאמר הזה על שלושת יסודותיו, והרבה פירושים וגוונים לתורה. שלושה דברים אלה מרמזים על מדרגות שונות של חוסן האמונה, מסירות-נפש וקבלת יסורין באהבה, אשר כל אלה הם תנאים מוקדמים לנתינת התורה.

"באש" - זה מרמז על נסיונו הראשון של אברהם אבינו בן תרח, אב המון גויים, ראש וראשון לאבות האומה, אשר על שמו נתוספה אות ה' - שהיא כולה קודש לה' יתברך.

איתא בתנדא"ר (פ"ו ו) שנמרוד קרא לתרח אבי אברהם ואמר לו: מה יהא דינו של

פרי פרשת בראשית צדיק קנמ

עצמם מזה. ולכן נסמך אחר כך בגמרא אני צויתי למקודשי אלו הפרסיים המקודשים והמזומנים לגיהנום והיינו שהגם שעל הגוון נראה כקדושה וישראל נקראו קדושים בשביל צניעות זה (שבת פ"ו.) והם אדרבה על ידי זה מקודשים לגיהנום. ויון הוא בחינת גיאות והתנשאות על ידי שהם חכמים בעיניהם וזה ענין חכמת יונית חכמה חיצונית. ואדום הוא בחינת כעס כענין שנאמר (בראשית כ"ז, מ') ועל חרבך תחיה שהוא כעס ורציחה. ויש לומר בפרטי אבות נזיקין גם כן מרמזים על זה. שור הוא בחינת התנשאות נגיחה בקרן. בור בחינת עבודה זרה בורות נשברים. מבעה איכא למאן דאמר זה השן והוא ענין תאות אכילה. הבער אש תבערת הכעס.

חכמה זה סדר קדשים כי קודש הוא חכמה כידוע בזוה"ק. ודעת זה סדר טהרות דעת הוא רוח הקודש כמו שכתב בפירוש רש"י (תשא ל"א, ג') על פסוק ואמלא אותו וגו' ובדעת. ולרוח הקודש אי אפשר לבוא רק על ידי טהרת הלב ועל זה ביקש דוד המלך ע"ה לב טהור ברא לי אלהים (תהלים נ"א, י"ב) מפני שהיה הוא רבן של בעלי רוח הקודש והוא התחלת הכתובים שנאמרו ברוח הקודש כידוע:

[ג] **בפרשת** ויכולו יש שלוש פעמים ביום השביעי ובגמרא (שבת פ"ח.) דקדקו על מה שנאמר יום הששי ה' יתירה למה לי ודרש לה על ששי בסיון הידוע אם מקבלין ישראל התורה. וצריך להבין הני שלושה ההין יתירים דהשביעי מאי דרשי בהו. אך זה נדרש גם כן לדרשא זו אם מקבלין ישראל התורה וכו' והיינו השביעי הידוע שהוא שבת שקיבלו ישראל התורה כמו שאמרו (שם פ"ו:) ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל. ומצד ישראל נכתב הששי הידוע ששי בסיון לחשבון החודש דישראל מקדשי ליה ומצד ה' יתברך נכתב

הנזכרים הם נגד הארת ששה סדרי משנה שבתורה שבעל פה שמצד המקבל ולכן באים במספר ששה שהוא גם כנגד מדת יסוד שהוא המקשר השפעת החמישה אורות להמקבל. והמה נשפעים מקדושת שבת לכל ששת ימי המעשה:

והנה קדושת סדרי משנה אסמכוה חז"ל (שבת ל"א.) על פסוק (ישעיה ל"ג, ו') והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת. אמונת זה סדר זרעים שמאמין בחי עולמים וזורע (כמו שכתבו תוס' ד"ה אמונת) ולכאורה גם העכו"ם זורעים אף שאין להם אמונה. רק זהו דייקא הרבותא מאמונת ישראל הגם שעושה מעשיו שעל פי דרך הטבע מחייב כן כענין הזריעה שהוא מצמיח שעולם כמנהגו נוהג. עם כל זה יודע בטח שהכל הוא מהשגחת הבורא אפילו דבר הנעזב לפעולת האדם. עתך זה סדר מועד שיש עתים וזמנים קבועים לעבודה כמו שאמרו (שבת י'). זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד. חוסן זה סדר נשים שזהו ענין תוקף וגבורה כאומרים ז"ל (אבות ד', א') איזהו גבור הכובש את יצרו.

ישועות זה סדר נזיקין כי עיקר צורך הישועה הוא על ארבע אבות נזיקין הבאים על ידי שאור שבעיסה והמה נגד ארבע גלויות השולטים על נפשות ישראל מבחינת ארבע מדות הרעות שבנפש והם עבודה זרה קנאה תאוה וכבוד שהוא כעס ותאוה והתנשאות. בכל כנגד כח עבודה זרה שעשה צלם דדהב ובזה שלט והחריב את הבית ראשון שהיה בהם יצרא דעבודה זרה עד שבטלוהו אנשי כנסת הגדולה כמו שאמרו ביומא (ס"ט:) מלכות מדי כנגד תאוה כמו שאמרו (ברכות ח':) בשלושה דברים אני אוהב את הפרסיים וכו' וצנועין בדבר אחר והגם שדבר זה הוא כפרישות. באמת הוא בהיפך על ידי שהם שטופים כל כך בהתאוה על ידי זה בושים

שילית

ספר

חתם סופר

על מסכת

בבא קמא

בעזה"י. חידושי מס' בבא קמא, בלימוד הישיבה פה ק"ק פ"ב, ביום ל"ג בעומר תקע"א לפ"ק א.

אל דעות, יצילנו מטעויות, ויבינני שמועות, בסדר ישועות —
דברים עתיקים, מעתיק עתיקים, כשמנים מווקקים, במסכת נזיקין —
נצבה וקמה, אלומתי כחומה, וימין ה' רוממה, בעסק בבא קמא —
יושב ערכות, יפתח לבבות, התלמידים לרכבות, ושפתים דוכבות,
בפרק ארבעה אבות —
מרום וראשון, ששמרני מכלול, הבינני רחשון, בפרק הראשון.

פתיחה למסכת נזיקין

ברכות נזיקין, ה'כ"ד ל'ח' [ר"ת] האי בעי די ליהוי חסידא. ושלתן רמוזים בפסוק גזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית [משלי כ"ח כ"ד], ופשוט הוא גזול אביו ואמו ה"ל מילי דאבות ומנהגי ישראל, וחז"ל דרשוהו על הנהגה בלא ברכה כמבואר ר"פ כיצד מכרכין [ברכות ל"ה ע"ב], הרי מילי דברכות, חבר הוא לאיש מ'ש'ח'י'ת ר"ת מכעה שור חפירה [יו"ד ספחים] תבערה, והיינו דכתיב [משלי א' ח'] שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אמן, פשמי' דקרא [מירי] במילי דאבות ומנהגיהם, ולפי דרוש הנ"ל גזול אביו ואמו קאי אנהגה בלא ברכה, א"כ מוסר אביך ותורת אמן היינו נמי ברכות, ור"ת שמע בני מוסר אביך כמו שור פור מכעה אש, היינו דנזיקין.

וכתבו תוס' [ב' ע"א ד"ה השור], דמכעה אדם, והוא [מרומו] ב' אסור מכה בהמה ישלמנה, ומרמו ג"כ לגנב דפ' משפטים גונב שור או שה. ג"ל דמספר מכעה קי"ז מכוון כמו מכה בהמה, ומכעה לשון תפלה כמו אם תבעיון בעיו [ישעי' כ"א י"ב] דמפיק מני' לשון מכעה לקמן בגמ' [ג' ע"ב], וא"כ כוונת התנא, המזיק המתפלל, והיינו הגנב, כמו שאחז"ל [סוכא בעין יעקב ברכות ס"ג ע"א] גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי, ומרומו גונב שור או שה שכפ' משפטים.

וזיאת הראשונה מסדר הישועות כמאחז"ל [שבת ל"א ע"א] על פסוק והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת. ואנחנו רמוזנו בפסוק הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד [תהלים קל"ג א'], מה טוב אל תקרי מה אלא מאה והמה מאה ברכות שבכל יום הרומז על סדר זרעים, ומה נעים המה מועדים ימים הנעימים, שבת אחים סדר נשים שמחת רעים האהובים, גם י'ח'ד ר"ת ישועות חכמה דעת.

והמסכת הראשונה נקראת מס' נזיקין, כמבואר פ"ק דע"ז [ז' ע"א ועפירש"י שם ד"ה נזיקין], ונחלקה לשלשה שערים שבהם שלשים פרקים, שער הראשון בכא קמא ויש בה עשרה פרקים, ושער התוך בכא מציעא ויש בה עשרה פרקים, ושער האחרון בכא בתרא ויש בה ג"כ עשרה פרקים, וכ"כ בהקדמת הסאירי שבשיטה מקובצת [לכ"ק] ע"ש, וכמוה מס' כלים שלשים פרקים ונחלקה לג' בבות כתוספתא דכלים ע"ש. וסימנך, ג"ל עיני ואביסה נפלאות מתורתך [תהלים קי"ט י"ח], ר"ל ג"ל ג' שערים ולמ"ד פרקים ב.

אמרו חז"ל [לקמן ל' ע"א] האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות ודברכות ודנזיקין. ונתתי סימן אבן הבדלח [עי' בראשית ב' י"ב], כי א'ב'ן ר"ת אבות

משה קמא פ' משפטים מ"ו טור ב', ד"ה ואם. — חידושים שלא צויין מקורם הם מח' הגדפסים שם.

(ב) וראה עוד משי"כ מרן ז"ל בה בחידושו ריש כ"ב. הודפס מאתר אוצר החכמה

(א) בחי' תת"ס למס' פסחים (ירושלים תרנ"ד) נדפסו חידושי מס' ב"ק עד דף ו' ע"א סו"ה תאמר. ובראשם נמצאת „פתיחה" זו. חידושים הנ"ל הושזו ע"י לעצם כתי"ק. (הפתיחה נדפסה גם בתורת חתם סופר <על השי"ס> - נזיקין א' / סופר, משה בו שמואל [עמוד 7] (726077)

והא דסדרן התנא על זה הסדר, וגם לא תני „הן“, [עי' תוס' ב' ע"א ד"ה ארבעה], ודחיק עצמו בלישני' לקרותו מבעה — אעתיק לשון רמ"ע בעשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"א פ"ג, וז"ל, ונשמר התנא שלא לתת הויה לנזיקין, נוסריקון שלהם ש'ב'מ'ה' שור בור מבעה הבער, והיא עיר קמנה אחרונה לערי הכנעני בעבר הירדן [כמדבר ל"ב ל"ח] שכנגדה עיר הקדש ושם העיר מיום ה' שמה [עי' יחזקאל מ"ח ל"ה וברש"י שם] עכ"ל, ועיין במפרש שם ג. וזוהי י"ל מ"ש רש"י [ב' ע"א ד"ה השור] שור ובור כסדר שכתובים בתורה, וקשה הרי במבעה והבער לא שמר הסדר [עי' תוס' שם ד"ה השור], וי"ל דמבעה והבער ע"כ שינה הסדר משום רמז קליפת שבמ"ה הנ"ל, אמנם הו"מ למנקט בור שור מבעה תבערה ויהי' ר"ת ב'ש'מ'ת' אשת עשוי [בראשית ל"ו ג'] שהיא ג"כ קליפה הנ"ל ד, ומוקדם בתורה קודם שבמה שבפרשת מטות, ע"כ פרש"י דלענין שור ובור דהיה יכול לשמור הסדר כשהם כתובים בפרשת משפטים ניחא ליה למנקט הכי. ועל פי דבריו יוכן מ"ט קרי ליה הבער ולא אש כלשון הקרא, אלא הכל משום ר"ת שבמה הנ"ל. ועוד יש בו רמז עפ"מ ש'תוי"ט דהבער הוא לשון הקרא לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת [שמות ל"ה ג']. והנה זה רמז למה שאמרו חז"ל כל מקום שחלול שבת מצוי דליקה מצוי ע"פ כל כתבי [שבת קי"ט ע"ב], ע"כ קרי ליה בלשון הבער לרמז על לא תבערו.

וכלפי שאמר הגאון הנ"ל שד' קליפות אלה המה נגד ירושלים עיה"ק ד' אותיות הויה מיום ה' שמה, ע"כ אומר אני שארבעתן יש להם מציאות בקדושה — שור לעול לד"ת בפ"ק דע"ו [ה' ע"ב], והרואה שור בחלום יהיה לו בנים מננחים בתורה [ברכות ג"ו ע"ב] והוא ברכתו של יוסף [דברים ל"ג י"ז], וידוע עוד שהוא גימטריא שם אב"ג ית"ן, וכתבו ראשונים שהוא גימטריא „עלינו לשבח“ שחברו יהושע בתי' שור [עי' רמב"ן שם] וחתם שמו בגימטריא — והכלל, שהוא [השור] מחיות המרכבה הקדושה [עי' יחזקאל א' י']. — בור ריק כסומאה הוא באר מים חיים בקדושה, והרואה באר בחלום יצפה לשלום [לחכמה] [לחיים] ולתורה כמבואר פ' הרואה [ברכות שם], ואין להאריך בזה שהוא ידוע. — מבעה המה בעלי סתרי תורה נבעו מצפוני' שמגלים דברים שכיסה עתיק יומין כמו שאמרו חז"ל פ' ערכי פסחים [פסחים

קי"ט ע"א] על פסוק ולמכסה עתיק [ישעי' כ"ג י"ח]. — הבער בסומאה, האר"ה בקדושה, היינו הוצאת חמה מנרתיקה שרשעים נידונים בהבערה וליהט אותם היום הבא, וצדיקים מתרפאים [כנדרים ח' ע"ב], ואוהביו כצאת השמש כגבורתו [שופטים ה' ל"א] ופי' בתרגום יהונתן [שם] שהוא כשמש של עתיד לבא שיהיה שבעתים שהוא שמ"ג פעמים כאור של עה"ז ע"ש, וכל אלה מרומזים בשמו של מרע"ה טרם נולד בשגם הוא בשר [בראשית ו' ג'], ועי' חולין קל"ט ע"ב], כי בהיות פני משה כפני חמה שלע"ל נקרא בשג"ס, שמ"ג הנ"ל ה, והיינו האר"ה, ור"ת ב'ש'ג'מ' באר שור גילוי מצפונים, הרי ארבע אבות ישועות מרומזין כאן, וכשנולד [משה] ונמשח מן המים קראתהו משה, ר"ת מבעה שור הארה, ולא צריך לרמזו באר מים כי מן המים משיתוהו ושמו רמוז עליו, וזהו שם העיר מיום ה' שמ"ה אותיות מש"ה הנ"ל.

וידוע כי שם אנ"י גימטריא סמך אלף, ובמלואו גימטריא רל"א, שהם השערים המתהפכים מטמא לטהור כי יש רל"א פנים טמא ורל"א פנים טהור [ס' יצירה פ"ב משנה ד' וה' ו], וה"נ מתהפך מנזיקין לישועות, ע"כ התחיל המסכת באל"ף „ארבעה“, וסיים בבא כתר א בסמך „בן ננפ“, על שם שיהיו כל דיני נזיקין ניתנין בין סמך לאלף, ע"ש הקרא [דברים ל"ב ל"ט] אנ"י אנ"י הוא [וגו'] אנ"י אמית ואחיה מחצתי ואנ"י ארפא [וגו'] ה.

ובכן יעורנו אלקים ע"ד כבוד שמו הגדול, ויצילני מכל מיני נזיקין, מסיקין ומציקין ומעיקין, ונישא כום הישועות כנבואות הניבאות, ולא נראה ברעות, ונשמע בשורות טובות, נחמות וישועות, אמן.

והנה לפי סדר ששנה אבות מלאכות מ' חסר א' [שבת ע"ג ע"א] אבות הסומאה כו' [כלים פ"א מ"א], ה"ל להתחיל אבות נזיקין ארבעה. ונראה שכיוון להזכיר נזיקין אחר ב' תיבות „ארבעה אבות“. גימטריא תפוז, שלא ליתן להם מקום כינוס, כי פיזורן נאה לעולם ככל פזור לרשעים, וכמ"ש רמ"ע הנ"ל דמש"ה לא תני הן שלא ליתן להם הויה בעולם ח"ו, אמנם לעתיד לבוא כל המזיקין כולם כלא יהיו ויקרא להם שביקין, ועלינו יזרח ה' וכבודו עלינו יראה כאמור [משלי י"ח י'] מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב.

ישמח ישראל בעושייו, הוא ית' ישמח במעשיו, ויקראו לו מבעשיו, האל המושיע לעם חוסיו — אמן.

אמו והביאתו לבת פרעה והי' בן ב' שנים, נמצא חי משה קי"ח שנים. אך שמו שג"ס שרומז על אור החמה שלעתיד לבוא, שבעתים שהם שבעה פעמים שבעה פעמים ו' [כבתרגום יונתן שופטים ה' ל"א] שעולה שמ"ג, ופני משה הי' כפני חמה שלעתיד לבוא, ואותו אור נולד עמו כדכתיב [שמות ב' ב'] ותרא אותו כי טוב הוא, ואמר חז"ל [סוטה י"ב ע"א] שנחמלא הבית אורה, על כן שג"ס יהי' ימיו מאה ועשרים, עכ"ל. ועיין עוד בדרשה לעיכ"פ שבסו"ס הזכרון, עמוד צ"ט ובהערה שם, ובפ' ק"ג, וח"ס עה"ת ויקרא, קל"ו א' בהערה.

(1) ועיין דרשות ח"א, נ"ז טור ג'.

(2) ועיין דרשות ח"א, קי"ט טור א' ד"ה ולמען תספר.

(ג) ובדרשות ח"א, ס"ד ע"א ד"ה ויהי, כתב מרן ד"ל לרמז בקרא דכתיב ביוסף, ואין איש מאנשי הבית שם בבית" (בראשית ל"ט י"א) וד"ל: „ורמז בר"ת לאנשי הבית שם בבית — שבמ"ה, שהם ד' אבות הקליפות שור בור מבעה הבער, ולא הי' שליטה לשום א' מהם“.

(ד) עיין ח"ס עה"ת, פר' תרומה ד"ה והנה זמרי.

(ה) ובתורת משה (קמא) פ' שמות, ב' טור ג', כתב מרן ד"ל: ותקרא שמו משה כי מן המים משיתיהו [שמות ב' י"ד]. אחז"ל [חולין קל"ט ע"ב] משה מן התורה מגין, בשגם הוא בשר, בשגם גימטריא משה. וי"ל מ"ט לא כתיב משה בהדיא. וי"ל, והי' ימיו מאה ועשרים שנה לא נתקיים בשמו של משה, כי שם זה ניתן לו אחר שגמלתו